

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННІ історії, права та
міжнародних відносин

Олександр ЖУКОВ

«29» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПРАВА

Галузь знань D Бізнес, адміністрування та право

Спеціальність D8 Право

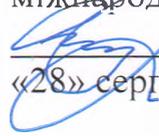
Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

ПОГОДЖЕНО

Голова науково-методичної
комісії ННІ історії, права та
міжнародних відносин

Світлана МОЦАК

«28» серпня 2025 р.

Розробник:

Кучук А.М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та публічного управління

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та публічного управління

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри
кандидат педагогічних наук, доцент

Олена ІВАНІЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 8		Обов'язкова
		Рік підготовки:
Загальна кількість годин - 240	Бакалавр	1-й
		Семестр
		1-й
		Лекції
		46 год.
		Практичні, семінарські
		48 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		142 год.
		Консультації:
4 год.		
Вид контролю: екзамен		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Загальна теорія права» є фундаментальною правничою дисципліною. Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність права; тенденції виникнення, розвитку, функціонування правових явищ і процесів; система вихідних для всієї правничої науки загальнотеоретичних категорій.

Навчальна дисципліна «Загальна теорія права» входить до переліку обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми (цикл професійної підготовки).

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних і спеціальних компетентностей:**

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК 16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

СК 1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК 2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК 3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК 7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК 8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності, а саме:** здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Навчання спрямоване на комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, професійної та виховної мети, а саме:

- *практична мета:* формування у студентів когнітивної, соціокультурної, професійної компетентності; вироблення основ аналізу правових явищ;

- *когнітивно-освітня мета:* набуття та поглиблення знань про сутність права, тенденції виникнення, розвитку та функціонування правових явищ і процесів;

- *професійна мета:* оволодіння системою вихідних для всієї юридичної науки категорій і формування на цій основі вмінь і навичок юридичного тлумачення та застосування юридичних норм;

- *виховна мета:* формування гуманістичного, демократичного та загальнокультурного світогляду, патріотичної свідомості громадянина України, виховання поваги до загальнолюдських цінностей.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Виходячи з методологічних та пропедевтичних функцій «Загальної теорії права» її вивченню не передуює опанування інших правничих навчальних дисциплін. Навпаки, опанування теорії права є передумовою успішного вивчення інших правничих дисциплін.

3. Результати навчання за дисципліною

РН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН 2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 23. Пояснювати природу та зміст елементів освітніх правовідносин, управління освітніми правовими відносинами.

РН 24. Визначати перспективи звернення до Європейського суду з прав людини. Готувати проект заяви до Європейського суду з прав людини.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів

Поточний контроль																Разом	Сума	Підсум (екз.)	Загальна сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	60	75	25	100
Поточний контроль																			
2.5	5	5	2.5	2.5	2.5	2.5	7.5	5	5	2.5	2.5	7.5	2.5	2.5	2.5				
Контроль самостійної роботи																			
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0.5	0.5	15			

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час відвідування лекцій, участі у семінарах та виконання інших видів роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **60 балів:** аудиторна робота: на практичних (семінарських) заняттях – підготовка доповідей і виступ в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання практичних завдань, виконання завдань тестового контролю; участь у роботі малих груп, розв'язуванні кейсів, демонстрація навичок soft skills; активна участь у лекційному занятті враховується при виставленні оцінки за відповідну тему;

- **15 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, есе, презентацій; розв'язання кейсів, участь у наукових заходах тощо.

Разом - **75 балів.**

Результат підсумкового контролю (екзамен) оцінюється максимум в 25 балів

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка.

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями:

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
2,5	Здобувач вищої освіти відповідає на всі питання семінарського (практичного) заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та правильно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); виконує всі завдання, може правильно визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює і обґрунтовує власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження, що ґрунтуються на системному знанні теоретичних положень і юридичної практики. Під час заняття продемонстрована активність та ініціативність.
2	Здобувач вищої освіти відповідає на всі питання семінарського (практичного) заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та в цілому правильно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); виконує завдання, однак допускає неточності; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження, що ґрунтуються на положеннях підручників і навчальних посібників, окремих прикладах з юридичної практики Під час заняття продемонстрована ініціативність.
1,5	Здобувач вищої освіти дає відповіді на питання семінарського (практичного) заняття, відтворює дефініції та пояснює зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає, проте неточно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); завдання виконує з неістотними помилками; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, допускаючи незначні помилки.
1	Здобувач вищої освіти дає відповіді на більшість питань семінарського (практичного) заняття, відтворює дефініції загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; лише визначає правові закономірності (зв'язки правових явищ); завдання виконує з неістотними помилками; не може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, називаючи при цьому їх ознаки.
0,5	Здобувач вищої освіти з труднощами виконує завдання, допускаючи змістовні помилки, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття.
0	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд. Відсутність на занятті.

4.2 Критерії оцінювання рівня теоретичної та практичної підготовки студента для підсумкового контролю з дисципліни (екзамен)

Бали	Рівень	Оцінка	Критерії оцінювання
21-25	A	Відмінно	Оцінка виставляється за правильну, ґрунтовну та повну відповідь, самостійне наведення адекватних прикладів до теоретичного матеріалу, творче висвітлення проблем та якісне виконання практичного завдання.
16-20	B	Добре	Оцінка виставляється за правильну, але недостатньо розгорнуту та ґрунтовну відповідь, самостійне наведення адекватних прикладів до теоретичного матеріалу, нетворче висвітлення проблем та не зовсім якісне виконання практичного завдання.
11-15	C		Оцінка виставляється за правильну, але недостатньо розгорнуту та ґрунтовну відповідь, наведення з певною допомогою викладача адекватних прикладів до теоретичного матеріалу, нетворче висвітлення проблем, виконання практичного завдання з окремими негрубими помилками.
6-10	D	Задовільно	Оцінка виставляється за в основному правильну відповідь, яка проте відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблем, помилками у наведенні прикладів до теоретичного матеріалу та недостатньо якісним виконанням практичного завдання.
1-5	E		Оцінка виставляється за в основному правильну відповідь, яка містить певні негрубі помилки, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблем, помилками у наведенні прикладів до теоретичного матеріалу та недостатньо якісним і неповним виконанням практичного завдання
0	FX	Незадовільно	Оцінка виставляється за неправильну, неповну відповідь, відсутність міцних знань з питань курсу, за неякісне виконання практичного завдання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Загальна теорія права» можуть бути:

- усний контроль. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією чи частиною групи (при роботі в малих групах);

- письмовий контроль. Здійснюється за допомогою письмових робіт (у тому числі при виконанні практичних завдань, розв'язуванні кейсів). Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);

- тестовий контроль. Тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких вказує на наявність (або відсутність) у здобувача вищої освіти певних знань, умінь;

- підготовка доповідей, есе, презентацій тощо. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних форм завдань; розв'язання кейсів, ситуативних завдань.

Засоби діагностики результатів навчання ґрунтуються на необхідності виявлення *soft skills*: критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, уміння працювати з інформацією.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та

забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності, розумінню здобувачами вищої освіти значення академічної доброчесності та наслідків недотримання її постулатів.

Питання для підсумкового контролю:

1. Акт застосування норм права: поняття, юридичні властивості, різновиди.
2. Аналогія закону і аналогія права.
3. Види нормативно-правових актів. Загальна характеристика законів та підзаконних нормативно-правових актів.
4. Відмінність нормативно-правового акта від акта застосування та акта тлумачення норм права.
5. Держава як правовий інститут.
6. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та на коло суб'єктів.
7. Загальна характеристика принципу правовладдя.
8. Загальні вимоги правильного застосування норм права.
9. Звичайний тип правової системи.
10. Історична школа права.
11. Концепції розуміння права.
12. Концепція юридичного позитивізму.
13. Корпоративні норми.
14. Легітимність державної влади.
15. Людина як творець, орієнтир і адресат права.
16. Людські права як першоджерело права.
17. Людські права: поняття та види.
18. Матеріальне та процесуальне право.
19. Норми моралі. Звичаї.
20. Обмеження людських прав: загальна характеристика.
21. Обставини, що виключають юридичну відповідальність.
22. Основні способи з'ясування змісту юридичних норм та їх характеристика.
23. Основні стадії процесу правового регулювання.
24. Особливості взаємодії права і держави за різних форм правління та устрою.
25. Передумови виникнення, зміни та припинення правовідносин.
26. Підстави звільнення від юридичної відповідальності.
27. Підстави настання та притягнення до юридичної відповідальності.
28. Покоління людських прав.
29. Поняття зловживання правом та його відмінність від правопорушення.
30. Поняття і природа громадянського суспільства.
31. Поняття правової держави.
32. Поняття правомірної поведінки та її класифікація.

33. Поняття правосуб'єктності та її структурні елементи.
34. Поняття системи права.
35. Поняття соціальних і технічних норм.
36. Поняття та види соціальних норм.
37. Поняття та види форм права.
38. Поняття та види юридичної відповідальності.
39. Поняття та різновиди класичних юридичних норм.
40. Поняття та різновиди спеціалізованих юридичних норм.
41. Поняття та різновиди структурних елементів юридичних норми.
42. Поняття та соціальне призначення держави.
43. Поняття юридичних норм.
44. Право народу на спротив.
45. Право як головний соціальний регулятор суспільних відносин.
46. Право як міра свободи і справедливості.
47. Право як соціальне явище, його природа.
48. Правова держава та правовладдя.
49. Правове регулювання, його різновиди
50. Правовідносини: поняття і види.
51. Правопорушення: поняття та різновиди.
52. Правотворчість: поняття, види, принципи та функції.
53. Предмет, метод та типи правового регулювання.
54. Презумпція невинуватості як гарантія людських прав.
55. Принцип рівності.
56. Принципи права: поняття та загальна характеристика.
57. Принципи юридичної відповідальності.
58. Прогалини в законодавстві, способи їх усунення та подолання.
59. Психологічна теорія права.
60. Публічне та приватне право.
61. Реалізація норм права: поняття, сутність, значення та форми.
62. Романо-германська система права та її особливості.
63. Система загального права: поняття та її особливості.
64. Система законодавства: поняття та структура.
65. Система та зміст функцій держави.
66. Систематизація нормативно-правових актів.
67. Склад правопорушення та його елементи.
68. Соціологічний підхід до розуміння права.
69. Співвідношення норм права та інших різновидів соціальних норм: єдність, взаємодія та відмінність.
70. Співвідношення права і закону.
71. Способи викладання юридичних норм в статтях нормативно-правового акта.
72. Способи впливу права на державу.
73. Стадії правотворчого процесу.
74. Стадії процесу застосування норм права та їх характеристика.

75. Становлення мусульманського права, його джерела та особливості структури.
76. Структура правовідносин.
77. Суд і правотворчість.
78. Сфери і способи впливу держави на право.
79. Теорії походження права.
80. Теорія природного права.
81. Функції права як основні напрямки правового впливу на суспільні відносини.
82. Характеристика релігійного типу системи права.
83. Юридична техніка: поняття, види.
84. Юридичне тлумачення за обсягом правового змісту.
85. Юридичне тлумачення за суб'єктами.
86. Юридичне тлумачення: поняття, необхідність та значення.
87. Юридичний зміст правовідносин.
88. Юридичний факт.
89. Юридичні колізії та способи їх вирішення.
90. Юридично значуща поведінка: поняття і види.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Загальна теорія права» складається з одного модулю, в якому висвітлюється тематика функціонування та розвитку права та інших правових явищ.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Соціальні норми.

Соціальне, нормативне та ненормативне регулювання. Поняття соціальних і технічних норм. Соціальні норми як загальні правила поведінки людей у суспільстві, що забезпечені різними засобами соціального впливу.

Поняття та види соціальних норм. Норми моралі. Звичаї. Норми об'єднань (корпоративні норми). Релігійні норми. Норми права. Співвідношення норм права та інших різновидів соціальних норм: єдність, взаємодія та відмінність.

Тема 2. Поняття права.

Право як соціальне явище, його природа. Право як міра свободи і справедливості. Право як головний соціальний регулятор суспільних відносин, як система норм, сукупність правил поведінки загального характеру.

Теорії походження права: теологічна, історична, класова теорії походження права, теорія природного права.

Концепції розуміння права. Право і закон. Теорія природного права. Історична школа права. Концепція позитивізму. Соціологічний підхід до розуміння права. Психологічна теорія права та інші.

Функції права як основні напрямки правового впливу на суспільні відносини.

Тема 3. Принципи права. Правовладдя.

Принципи права як провідні засади, ідеї права, що в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість правового регулювання.

Принцип справедливості. Принцип рівності. Принцип гуманізму. Принцип добросовісності. Принцип розумності.

Правовладдя. Правовладдя як принцип. Складові правовладдя. Законність. Правова визначеність. Заборона державного свавілля. Ефективний доступ до правосуддя. Додержання людських прав. Недискримінація і рівність перед законом. Розуміння принципу правовладдя через практику Європейського суду з прав людини.

Тема 4. Право і людина.

Людина як творець, орієнтир і адресат права. Людські права як першоджерело права. Людські права: поняття та види. Громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права. Покоління людських прав. Обмеження людських прав. Підстави обмеження людських прав в практиці Європейського суду з прав людини. Обов'язок держави забезпечувати людські права.

Тема 5. Право і держава.

Держава як правовий інститут. Різноманітність наукових підходів щодо розуміння держави. Держава як політична, структурна і територіальна організація населення.

Поняття та соціальне призначення держави. Ознаки держави: населення; територія; публічна влада; податкова система; законодавство.

Система та зміст функцій держави. Внутрішні і зовнішні функції держави. Функції держави в гуманітарній, економічній, екологічній, політичній сферах. Гуманізація функцій держави на сучасному етапі. Забезпечення національної безпеки як функція держави. Захист суверенітету та територіальної цілісності.

Взаємодія держави і права та її аспекти. Сфери і способи впливу держави на право.

Способи впливу права на державу. Легітимність державної влади. Особливості взаємодії права і держави за різних форм правління та устрою. Особливості взаємодії права і держави за різних типів держави. Межі державного втручання у приватне життя людей. Право і державний примус. Право народу на спротив.

Ідея правової держави як загальнолюдська цінність, її становлення і розвиток. Вихідні положення сучасної концепції правової держави. Поняття правової держави. Зміст принципів поділу державної влади; визнання людських

прав; взаємної відповідальності особи і держави. Правова держава та правовладдя.

Громадянське суспільство – соціальна основа правової держави. Поняття і природа громадянського суспільства. Проблеми формування громадянського суспільства у посттоталітарній державі.

Тема 6. Правотворчість і форми права.

Правотворчість: поняття, види, принципи та функції. Стадії правотворчого процесу. Правотворча і законотворча ініціативи. Суд і правотворчість. Судовий активізм.

Поняття та види форм права. Нормативно-правовий акт. Нормативний договір. Правовий звичай. Правовий прецедент. Інші джерела об'єктивного права.

Тема 7. Система нормативно-правових актів

Види нормативно-правових актів. Загальна характеристика законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Відмінність нормативно-правового акта від акта застосування та акта тлумачення норм права.

Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та на коло суб'єктів. Пряма, зворотна та переживаюча дія нормативно-правових актів.

Система законодавства: поняття та структура.

Систематизація нормативно-правових актів. Облік, інкорпорація, консолідація та кодифікація.

Тема 8. Юридичні норми.

Поняття юридичних норм. Поняття та різновиди класичних юридичних норм. Матеріальні та процесуальні норми. Поняття та різновиди спеціалізованих юридичних норм.

Поняття структури юридичної норми.

Поняття та різновиди структурних елементів юридичних норми (гіпотези, диспозиції та санкції).

Способи викладання юридичних норм в статтях нормативно-правового акта (прямий, відсильний, бланкетний).

Тема 9. Система права.

Поняття системи права. Предмет та метод правового регулювання як критерії поділу та об'єднання норм права в галузі права. Публічне та приватне право. Матеріальне та процесуальне право.

Тема 10. Правові відносини.

Правовідносини: поняття і види. Регулятивні та охоронні, відносні й абсолютні правовідносини та ін. різновиди. Передумови виникнення, зміни та припинення правовідносин.

Структура правовідносин. Особливості освітніх правовідносин. Суб'єкти правовідносин, їх види. Індивідуальні суб'єкти правовідносин. Колективні суб'єкти правовідносин. Юридичні особи. Поняття правосуб'єктності та її структурні елементи: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність.

Зміст правовідносин (фактичний, юридичний і вольовий). Суб'єктивне юридичне право та суб'єктивний юридичний обов'язок. Моністичний та плюралістичний підходи до розуміння об'єкта правовідносин.

Юридичний факт. Факт-дія, факт-подія. Абсолютні та відносні події.

Правомірні та неправомірні дії як різновиди фактів-дій. Правоутворюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі юридичні факти. Позитивні та негативні юридичні факти. Матеріальні і процесуальні юридичні факти. Документально фіксовані юридичні факти. Юридичні факти, що не мають документальної фіксації. Факти-строки. Прості та складні юридичні факти. Фактичні склади.

Тема 11. Реалізація норм права.

Реалізація норм права: поняття, сутність, значення та форми. Дотримання, виконання, використання норм права як безпосередні форми реалізації права.

Застосування норм права – особлива форма реалізації норм права. Ознаки застосування норм права. Підстави застосування норм права.

Стадії процесу застосування норм права та їх характеристика. Загальні вимоги правильного застосування норм права. Застосування правових норм за аналогією в разі прогалин у законодавстві. Прогалини в законодавстві, способи їх усунення та подолання. Аналогія закону і аналогія права. Юридичні колізії та способи їх вирішення.

Акт застосування норм права: поняття, юридичні властивості, різновиди. Відмінність актів застосування норм права від нормативно-правових актів.

Тема 12. Юридичне тлумачення.

Юридичне тлумачення: поняття, необхідність та значення.

Основні способи з'ясування змісту норм права та їх характеристика. Мовний, логічний, історико-політичний, системний, телеологічний способи юридичного тлумачення. Юридичне тлумачення за суб'єктами. Офіційне тлумачення та його різновиди. Неофіційне тлумачення та характеристика його різновидів.

Юридичне тлумачення за обсягом правового змісту. Буквальне, розширювальне та обмежувальне тлумачення.

Акт тлумачення юридичних норм: поняття, його різновиди та співвідношення з нормативно-правовим актом.

Тема 13. Юридично значуща поведінка.

Юридично значуща поведінка: поняття і види.

Поняття правомірної поведінки та її класифікація.

Поняття зловживання правом та його відмінність від правопорушення.

Правопорушення: поняття та різновиди. Злочини.

Склад правопорушення та його елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона.

Казус (випадок або правова аномалія).

Тема 14. Юридична відповідальність.

Юридична відповідальність і державний примус. Поняття та види юридичної відповідальності. Штрафна (каральна) та правовідновлююча (компенсаційна) юридична відповідальність. Цивільна, адміністративна, кримінальна, дисциплінарна, матеріальна юридична відповідальність. Міжнародно-правова відповідальність.

Мета та функції юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Підстави настання та притягнення до юридичної відповідальності. Підстави звільнення від юридичної відповідальності. Обставини, що виключають юридичну відповідальність. Необхідна оборона та крайня необхідність. Презумпція невинуватості як гарантія людських прав.

Тема 15. Правове регулювання.

Правове регулювання, його різновиди. Предмет, метод та типи правового регулювання.

Основні стадії процесу правового регулювання: етап правової регламентації суспільних відносин; етап дії правових норм; етап реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх характеристика.

Юридична техніка: поняття, види.

Тема 16. Порівняльне правознавство.

Основні системи сучасного права. Романо-германська система права та її особливості. Система загального права: поняття та її особливості.

Характеристика релігійно-традиційної система права. Становлення мусульманського права, його джерела та особливості структури. Особливості класичного індуського права. Джерела індуського права. Вплив англійського права на індуське право. Канонічне право. Звичаєвий тип системи права. Джерела звичаєвої системи права.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Тема 1. Соціальні норми	15	2	2			11
Тема 2. Поняття права.	15	4	4			7
Тема 3. Принципи права. Правовладдя.	15	4	4			7
Тема 4. Право і людина.	15	2	2			11
Тема 5. Право і держава.	15	2	2			11
Тема 6. Правотворчість і форми права	15	2	2			11
Тема 7. Система нормативно-правових актів.	15	4	6			5
Тема 8. Юридичні норми	15	4	4			7
Тема 9. Система права	15	2	2			11
Тема 10. Правові відносини	15	4	4			7
Тема 11. Реалізація норм права	15	2	2			11
Тема 12. Юридичне тлумачення	14	2	2			10
Тема 13. Юридично значуща поведінка	15	4	6			5
Тема 14. Юридична відповідальність	14	2	2			10
Тема 15. Правове регулювання	14	2	2			10
Тема 16. Порівняльне правознавство	14	4	2			8
	4				4	
Усього годин	240	46	48		4	142

7.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Соціальні норми	2
2	Поняття права.	4
3	Принципи права. Правовладдя.	4
4	Право і людина.	2
5	Право і держава.	2
6	Правотворчість і форми права	2
7	Система нормативно-правових актів.	6
8	Юридичні норми	4
9	Система права	2
10	Правові відносини	4
11	Реалізація норм права	2
12	Юридичне тлумачення	2
13	Юридично значуща поведінка	6
14	Юридична відповідальність	2
15	Правове регулювання	2
16	Порівняльне правознавство	2
Разом		48

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. *Відомості Верховної Ради*. 1990. № 3.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини. Закон України від 23 лютого 2006 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792.
4. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2016. 392 с.
5. Загальна теорія права. Академічний курс: підруч. / за ред. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
6. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. 2-е вид. перероб і доп. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 468 с.
7. Кучук А.М. Теорія держави і права. Частина 1. Теорія держави: навч.-метод. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
8. Орлова О.О., Кучук А.М., Мінченко О.В. Загальна теорія права: навч.-метод. посіб. Суми, 2020. 237 с.
9. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права. Львів, 2021. 256 с.
10. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с.

Додаткові:

1. Дворкін Р. Серйозний погляд на права: Пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 519 с.
2. Кельзен Г. Чисте правознавство: 3 дод.: Проблема справедливості: Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
3. Кучук А.М. Верховенство права як аксіологічна складова національної системи права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 562-565.
4. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Методологія правових явищ в умовах сучасного правового дискурсу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1 (42). С. 9-12.
5. Кучук А.М., Завгородня Ю.С. Права дитини як критерій державно-правового режиму. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 1. С. 3-7.
6. Кучук А.М. Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.
7. Кучук А.М., Пекарчук А.В. Система права: необхідність зміни парадигми. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 84-89.
8. Кучук А.М., Пекарчук А.В. Теорія людських прав: концептуальні зміни на межі століть. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 21-23.

9. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на національне право: пропедевтичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. №4. С. 17-21.
10. Радбрух Г. Філософія права: Пер. з нім. Київ: Тандем, 2006. 332 с.
11. Фуллер Лон Л. Мораль права: Пер. з англ. Київ: Сфера, 1999. 232 с.
12. Харт Х. Л. А. Концепція права: Пер. з англ. Київ: Сфера, 1998. 236 с.
13. Bakhtina, I.S., Berendieieva, A.I., Pyshna, A.H., Bilozorov, Y.V., Kuchuk, A.M. Administrative discretion in states of full democracy and hybrid regime: the example of Germany and Ukraine. *Multidisciplinary Reviews*. 2023. №6(4). e2023035
14. Bentham, J. An introduction to the principles of morals and legislation reprint ed. Oxford: Clarendon Press; London: Oxford University Press Warehouse, Henry Frowde, Amen Corner, E. C., 1823. xxxiii, 389 p.
15. Donnelly, J. Cultural Relativism and Universal Human Rights. *Humanum Rights Quarterly*. 1984. № 6 (4). P. 400-419.
16. Fuller, Lon L. Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart. *Harvard Law Review*, Vol. 71, No. 4 (Feb., 1958). P. 630-672.
17. Gorobets, K. The International Rule of Law and the Idea of Normative Authority. *Hague J Rule Law*. 2020. №12. P. 227–249. <https://doi.org/10.1007/s40803-020-00141-3>
18. Hart, H. L. A. Positivism and the Separation of Law and Morals, *Harvard Law Review*, Vol. 71, No. 4 (Feb., 1958), pp. 593-629.
19. Kuchuk A., Orlova O. Ivani O. Biotechnology as Factor for the Fourth Generation of Human Rights Formation. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. № 9(1). P 115-121.
20. Kuchuk A., Orlova O. Ivani O. Business and Human Rights: Dialectics of Interaction. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2020. №129. P.56-62.
21. Kuchuk A. Law in Modern Society's Conditions: Legal Discourse. Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. C.334-361. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-284-5-14>
22. Kuchuk A.M. Social and Economic Aspects of European Integration and Human Rights. Legal support of European integration: general legal and sectoral aspect: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P. 265-286. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-424-5-14>
23. Mavrouli, R., Van Waeyenberge, A. EU Responses to the Democratic Deficit and the Rule of Law Crisis: Is It Time for a (New) European Exceptionalism?. *Hague J Rule Law*. 2023. <https://doi.org/10.1007/s40803-023-00198-w>
24. Nabeel Mahdi Althabhwai, Zinatul Ashiqin Zainol, Parviz Bagheri. Society 5.0: A New Challenge To Legal Norms. 2022. DOI: <http://dx.doi.org/10.28946/slrev.Vol6.Iss1.1415.pp41-54>
25. O'Connor J. D. Natural Law and Ethical Non-Naturalism. *Studies in Christian Ethics*. 2021. №34(2). P. 190-208. <https://doi.org/10.1177/0953946820962893>

26. Pieterse, M. Rule of Law Through the 'Urban Turn' in South African Constitutionalism. *Hague J Rule Law*. 2023. №15. P. 305–328. <https://doi.org/10.1007/s40803-023-00196-y>

27. Strikaitė-Latušinskaja Goda (2022). Can We Make All Legal Norms Into Legal Syllogisms And Why Is That Important In Times Of Artificial Intelligence?

28. Valon Leci (2022). Natural Law As Axiological Aspiration And Ethical Refiner Of Law. URL https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1668600915.pdf

Інформаційні ресурси:

1. AJEE. Access Justice in Eastern Europe. URL <https://ajee-journal.com/>

2. PRAVO.UA – видавництво «Юридична практика». URL <https://pravo.ua/>

3. Sriwijaya Law Review. URL <http://journal.fh.unsri.ac.id/index.php/sriwijalayalawreview/index>

4. The Hague Journal on the Rule of Law (HJRL). URL <https://www.springer.com/journal/40803>

5. Юридична газета online. URL <https://yur-gazeta.com/>

6. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія: Право» URL <https://visnyk-juris-uzhnu.com/s/archiv>

7. Журнал «Право і суспільство». URL <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv>

8. Прикарпатський юридичний вісник. URL <http://pjuv.nuoua.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv>